

enipi, qui scilicet veritatem, hoc est, verum Deum, verum Messiam veramque felicitatem et salutem, serio et cordate querunt eamque inventam omnibus posthabitis amplectuntur. Illi opponuntur « iis qui sunt in contentione, » Rom. 11, id est iis qui non nisi contendere, litigare et arguari contendunt, quales erant tum Philosophi. Hinc esse ex veritate idem est quod esse ex Deo : « qui enim est Filius Dei, hic est filius veritatis ; Deus enim est veritas, juxta illud cap. VIII, vers. 47 : « Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis : » quia, licet ex Deo sitis per creationem, non tamen estis per electionem, fidem et gratiam. « Gratiam commendavit, quae secundum propositum vocat, ait S. Augustinus. Qui enim accepit testimonium ejus (Joannis Baptistae de Jesu), signavit quia Deus verax est, » Joan. III, 33. Hoc quam verum sit, etiam voces hostium indicant. Scribit enim Josephus, lib. XVIII *Antiq.*, cap. IV : « Eodem tempore fuit Jesus vir sapiens (si tamen eum virum fas est dicere) ; erat enim mirabilium operum patratior et doctor eorum qui libenter vera suscipiunt, » etc.

Tacite Christus respondet Pilati objectioni : Si tu testimonium perhibes veritati, cur ergo pontifices et Scribae, qui sunt veritatis professores, te non audiunt, imo te persequuntur ad necem ? Respondet Christus : Quia ipsi non sunt ex veritate, sed ex mendacio ; sectantur enim falsas suas opiniones et cupiditates opum et honorum, quas eis suggerit pater eorum mendax diabolus. Unde Christus eis ait : « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis perficere, » ut me occidatis, Joan. VIII, 44.

38. DICIT PILOTUS : QUID EST VERITAS ? — Putabat Pilatus Christum esse Philosophum vel Prophetam, qui de veritate, scientia et sapientia more philosophico specularetur et loqueretur. Itaque Jesum rogat quia sit illa veritas cui testandae se natum dixerat. Verum, quia hoc parum ad rem quam agebat Pilatus, faciebat, ut se a Jesu, quem videbat esse virum gravem, sapientem et innocentem, expediret, excogitavit medium appositum ad eum liberandum, scilicet ut in Paschate de more unum reum liberaretur, Jesum cum Barabba infami latrone conferret, ut Judaei Jesum potius quam Barabba liberari peterent. Relicto ergo Jesu in praetorio, foras erupit, ut Judaeis idipsum proponeret.

Quid est
veritas ?
Resp.
Ezra.

Symbolice : quid est veritas ? Respondet S. Augustinus in *Sententiarum*, sent. 386 : Veritas est ipse Deus, « qui est prima vita et prima essentia, uti est prima sapientia. Nam haec est illa incommutabilis veritas, quae lex omnium artium recte dicitur, et ars omnipotentis artificis. » Idem, *epist.* 9 : « incomparabilior, ait, pulchrior est veritas Christianorum quam Helena Graecorum. Pro ista enim fortius nostri Martyres adversus hanc Sodomam, quam pro illa illi heroes adversus Trojam dimi-

caverunt. » Imo Christus ipse primus pro veritate martyri occubuit.

Quid est veritas ? Audi Lactantium, *lib. De Ira Dei*, cap. II, tres ejus gradus assignantem : *Primus* gradus est, inquit, intelligere falsas religiones et abjicere impios cultus deorum humana manu fabricatos. *Secundus* vero, perspicere animo quod unus sit Deus summus, cujus potestas ac providentia effecerit a principio mundum et gubernet in posterum. *Tertius*, cognoscere ministerium ejus ac nunquam, quem legavit in terram ; quo docente, liberabit ab errore quo implicati tenebamur, formatique ad veri Dei cultum, justitiam disceremus.

Quid est veritas ? « Ego sum via, veritas et vita, » ait Christus, *Joan.* XIV.

Quid est veritas ? « Est prestantissimum bonum, » ait S. Basilius apud Antonium, in *Melissa*, cap. XXI. « Quid est veritas ? » Est Deus, ait S. Dionysius, « ulpote unum non multa secundum naturam. Verum quippe unum est, mendacium autem multiplex. »

Quid est veritas ? « Est facultas res obumbratas quibus in lucem producentes, » ait Philo, *ibidem*.

Quid est veritas ? « omnium rerum fortissima secta, est veritas, » ait Nazianzenus, *orat.* 13.

Quid est veritas ? « Est firma comprehensio entis in animo, » ait S. Chrysostomus, *ibidem*. Hinc illud Zorobabelis : « Fortis rex, fortis virum, fortes mulieres, sed fortissima est veritas, » III *Esdr.* III. Addit ibidem Zorobabel, cap. IV, vers. 36 : « Omnis terra veritatem invocat, zelum etiam ipsam benedicit, et omnia opera moventur et tremunt eam. » Et vers. 40 : « Et non est in judicio ejus iniquum, sed fortitudo, et regnum, et potestas, et majestas omniumavorum. Benedictus Deus veritatis. » Quocirca Alphonsus, rex Aragoniae : « Veritas, ait, omnibus quidem innata esse debet ; principum tamen praecipuum debet esse ornamentum, adeo ut ad fidem faciendam tantum habeat unum principis verbum, quantum privatorum jusjurandum. » Ita Panormitanus, *lib. I De Gestis Alphonsi*. Hinc pontifex Aaronicus in Rationali scriptum gerebat : « Urin vetumminum, » id est doctrina et veritas, *Exodi* XXVII.

Idem per umbram videre Gentiles apud Stobaeum, *serm.* 11. Unde Menander : Quid est veritas ? « Veritas, ait, cilli civis est, et sola fruatur coarctu deorum. »

Plato suavissimam narrationem veritatem esse dicebat. Jamblichus : « Veritas, ait, ut Graecum ejus etymon indicat, circa deos et incorruptam deorum actionem versatur. » Aeschines : « Adeo valida est veritas, ut omnes humanas cogitationes superet. » Plato rursum, *lib. V De Legibus* : « Veritas, ait, tam diis quam hominibus ad omnia bona dux est. Hujus quilibet, qui felix et beatus futurus est, ab eo particeps sit oportet, ut quam plurimum temporis verax in vita degat. » Trimegistus : « Veritas in solis aeternis corporibus

est, quorum et ipsamet corpora vera sunt. Universa igitur super terram non veritas sunt, sed veritatis imitationes et umbrae. Veritas absolutissima virtus est ipsaque summum bonum, quod nec a materia turbatur, neque corpore circumdatur, nudum, conspicium, augustum, mutationis et alterationis expertum bonum. »

Plutarchus apud Antonium, in *Melissa*, cap. XXI : « Aequalitas trinita, inquit, veritas autem ratione philosophiae examinatur. » Ibidem Evagrius : « Veritatem tacere, ait, est aurum sepelire. » El Democritus : « Pietas, ait, palam declaranda et veritas constanter defendenda est. » El Epictetus : « Nihil veritate pretiosius haberi debet, ne amicitia quidem, ulpote obnoxia affectibus, qui quod

justum est, turbant et obumbrant. » Unde illud : « Amicus Plato, magis amica veritas. » Idem : « Immortalis, ait, et aeterna res est veritas. Non donat autem nobis pulchritudinem paulatim tabescentem, neque dicendi fiduciam et justitiam producentem aufert ; sed quae juxta et legitima sunt exhibet, discernens ab eis injusta et relarguens. » Demosthenes rogatus : « Quid Deo simile habeant homines ? » respondit : « Benigne facere et veritatem anare. » Ita Valerius Maximus, *serm.* 8.

Pythagoras dicebat « haec duo divinitus data hominibus esse longe pulcherrima, veritatem complecti et beneficis operam dare ; utrumque enim immortalium deorum operibus comparari posse. » Ita Aelianus, *lib. XII De Var. Hist.*

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Narrat, vers. 1, Christi flagellationem, coronationem, purpuram, alapas, ostensionem populo sic clamantis Crucifige eum, quia Filium Dei se fecit, et vers. 12 : Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris : quia voce victus Pilatus tradidit Judaeis Jesum. Ii ergo crucifixerunt eum in Golgotha, hoc titulo : JESUS NAZARENUS REX JUDEORUM ; mox milites vestes ejus diviserunt. Inde, vers. 23, Jesus matri suae Joannem in filium assignat ; vers. 28, clamat : Sitio ; vers. 30 : Consummatum est, et expirat ; vers. 34, lancea latus ejus aperitur indeque exiit sanguis et aqua. Denique, vers. 38, Joseph et Nicodemus Jesum unguunt, et in monumento novo sepeliunt.

1. Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit. 2. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus ; et veste purpurea circumdederunt eum. 3. Et veniebant ad eum, et dicebant : Ave, rex Judaeorum ; et dabant ei alapas. 4. Exiit ergo iterum Pilatus foras, et dicit eis : Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia nullam invenio in eo causam. 5. (Exiit ergo Jesus portans coronam spineam, et purpureum vestimentum). Et dicit eis : Ecce homo. 6. Cum ergo vidissent eum pontifices et ministri, clamabant, dicentes : Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus : Accipite eum vos, et crucifigite ; ego enim non invenio in eo causam. 7. Responderunt ei Judaei : Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit. 8. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. 9. Et ingressus est praetorium iterum, et dixit ad Jesum : Unde es tu ? Jesus autem responsum non dedit ei. 10. Dicit ergo ei Pilatus : Mihi non loqueris ? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te ? 11. Respondit Jesus : Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet. 12. Et exinde quaerebat Pilatus dimittere eum. Judaei autem clamabant, dicentes : Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris. Omnis enim qui se regem facit, contradicit Caesari. 13. Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum ; et sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha. 14. Erat autem Parasceve Paschae, hora quasi sexta, et dicit Judaeis : Ecce rex vester. 15. Illi autem clamabant : Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus : Regem vestrum crucifigam ? Responderunt pontifices : Non habemus regem, nisi Caesarem. 16. Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur. Susceperunt autem Jesum, et eduxerunt. 17. Et bajulans sibi crucem, exiit in eum, qui dicitur Calvaria locum, Hebraice

autem Golgotha: 18. ubi crucifixus est, et cum eo alios duos, hinc et hinc, medium autem Jesum. 19. Scripsit autem et titulum Pilatus, et posuit super crucem. Erat autem scriptum: Jesus Nazarenus, Rex Judæorum. 20. Hunc ergo titulum multi Judæorum legarunt; quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus. Et erat scriptum Hebræice, Græce et Latine. 21. Dicebant ergo Pilato pontifices Judæorum: Noli scribere, Rex Judæorum; sed quia ipse dixit: Rex sum Judæorum. 22. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi. 23. Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus (et fecerunt quatuor partes: unicuique militi partem) et tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. 24. Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cujus sit. Ut Scriptura impleretur, dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibi, et in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt. 25. Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, et soror matris ejus Maria Cleopha, et Maria Magdalene. 26. Cum vidisset ergo Jesus matrem, et discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. 27. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua. 28. Postea sciens Jesus quia omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio. 29. Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus. 30. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum. 31. Judæi ergo (quoniam Parasceve erat), ut non remaneret in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati), rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura et tollerentur. 32. Venerunt ergo milites, et primi quidem frangerunt crura, et alterius qui crucifixus est cum eo. 33. Ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non frangerunt ejus crura; 34. sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua. 35. Et qui vidit, testimonium perhibuit; et verum est testimonium ejus. Et ille scit quia vera dicit, ut et vos credatis. 36. Facta sunt enim hæc, ut Scriptura impleretur: Os non comminatis ex eo. 37. Et iterum alia Scriptura dicit: Videbitur in quem transfixerunt. 38. Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathæa (eo quod esset discipulus Jesu, occultus autem propter metum Judæorum), ut tolleret corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, et tulit corpus Jesu. 39. Venit autem et Nicodemus, qui venerat ad Jesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ et aloes, quasi libras centum. 40. Acceperunt ergo corpus Jesu, et ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis sepelire. 41. Erat autem in loco ubi crucifixus est, hortus; et in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat. 42. Ibi ergo propter Parasceven Judæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.

1. Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit. — « Tunc, » postquam scilicet dixisset Judæis, ut eorum tororem in Jesum restingerent: « Corripiam illum, et dimittam, » uti supplet Lucas, cap. xxiii, vers. 22, « flagellavit. » Incolæ terræ sanctæ tradunt Jesum flagellatum fuisse primo, funibus crassioribus; secundo, tuniculis nodosis, additis ferreis scorpionibus; tertio, catenis; quarto, virgis spineis; sed respondet Ribera traditiones incolarum terræ sanctæ parum fidei habere, quoniam non manserunt in ea Christiani a tempore passionis usque ad nos, ut ita ab antiquis per manus veniret traditio: sed omnes sunt advene, et sæpe locum mutant, ideoque veterum traditiones non retinent.

2. Et veste purpurea (Sytus, coccinea) circumdederunt eum. — Vido dicta *Valth.* xxvii, 30, quibus

addo S. Athanasium, qui, tract. *De Cruce et Passione*, asserit Christum in cilicio vde coccinea portasse hominum sanguinem, qui homicidiis diabolus terram polluerat; in spinis, peccatis; in calamo, chirographum quo nos diabolus tanquam suos scripserat: quæ omnia Christus abstulit passione sua. « Præterea, inquit, arundinem accepit Dominus, diabolo ignorante se dare illi gladium contra seipsum: dicitur enim arundo serpentibus lethalis esse, atque inde polissimum interfecti; ita Christus cepit arundinem, ut nos liberaret a verusua serpentina. »

7. Debent mori quia Filium Dei se fecit, — quasi blasphemus, sacrilegus, imo *Av. 302.* Audi S. Augustinum: « Ecce altera major invidia; parva

illa videbatur affectasse regnum; et tamen neutrum sibi Jesu mendaciter usurpavit: est enim Dei unigenitus, et rex a Deo constitutus super montem Sion, et utrumque demonstraret nunc, nisi quanto erat potentior, tanto mallet esse patientior. »

11. Non haberes potestatem adversum me ulam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet. — Difficilis est hic connexio quam exigit « propterea; » sed omissis variis variorum explanationibus, plana est Jansenii, Cajetani et Riberae explicatio, *g. d.* Tu non habes in me ullam potestatem, et quia ego innocens sum, et quia possem me eripere si vellem; sed Pater meus vult ut me tibi tradam atque subiciam, ut perficiatur opus humane redemptionis, atque ad hoc permisit, ut tu Judæorum accusationi et voluntati acquiescas, et in me exerceas tuam potestatem, quam minime exerceas, nisi isti me accusassent: propterea isti qui te obtulendunt et urgent ut potestatem istam permissam exerceas, magis peccant quam tu.

12. Et exinde querebat Pilatus dimittere eum. — Jam ante idipsum quaesierat, sed nunc, maxime, postquam audivit ipsum esse Filium Dei, ac peccatum sibi objicientem, timuit ne Dei vindictam incurreret, si Filium ejus damnaret. Sed vicit timor Cæsaris timorem Dei, ut sequitur. Suspiciatur Pilatus Jesum esse Jovis, Herculis, Apollinis, vel alterius dei filium: Gentiles enim multos deorum filios numerabant eosque quasi semideos colebant. Ita Cyrillus.

13. In loco qui dicitur (Græce) Lithostrotos (id est lapide stratus), Hebræice autem Gabbatha, — id est altus; *ἄλτος* gaba enim altum significat, quia erat in loco sublimi, ut solent esse tribunalia, ut iudex a circumfusa multitudine videri et audiri possit. Dicit hoc Joannes, ut notet Jesum publicam et atrocem hanc damnationis judicium sententiam et ignominiam, pro publicis nostris peccatis ultro suscepisse. Ad Gabbatha multis gradibus marmoreis ascendebatur, qui Romam translati, juxta basilicam Lateranensem magna fidelium religione frequentantur, et scale sancte nomen oblinent.

14. Erat autem Parasceve Pasche, — hoc est « sabbati paschalis: » hoc enim quia incidebat intra octavam Pasche, ceteris sabbatis erat solemnius, ideoque dicebatur *magnum*, ut patet, vers. 31. Sensus ergo est, *g. d.* Erat feria sexta sive dies Veneris, in qua fiebat *ἡ παρασκευή*, id est preparatio ciborum et rerum necessariarum ad sequentem diem sabbati: illo enim, utpote sanctissimo, nec cibos coquere, nec quid aliud facere licebat. Unde solum sabbatum præviam suam habebat parasceven, qua cetera festa carebant. Quare perperam Græci Parasceven Pasche interpretantur pridie Pasche, quo agnum immolabant. Nam ex Mattheo, Marco et Luca constat

Christum crucifixum esse primo die azymorum, hoc est post die Pasche, quo agnum immolaverant: ergo Joannes primum diem azymorum vocat hic Parasceven Pasche, id est pridie sabbati paschalis.

Hora quasi sexta. — Arabicis, et *crant sex hora*, scilicet ab ortu solis. Dices: Marcus, xv, 25, ait: « Erat autem hora tertia, et crucifixus eum. » Varii varie respondent: *Primo*, aliqui apud Theophylactum censent ex Marco corrigendum esse Joannem scribendumque hic, « hora quasi tertia. » Verum obstant omnes codices Græci, Latini, Syri, Arabici, qui in Joanne habent, « hora quasi sexta (1). »

Secundo, S. Hieronymus, in *Psalm.* lxxviii, ex adverso ex Joanne vult corrigi Marcum, ut in eo legatur: « Erat autem hora sexta. » Errorem autem contigisse censet ex affinitate notarum ternarii et senarii, quorum una pro alia irreperit. Græcis enim; est nota ternarii, et vero senarii. Verum omnia exemplaria in Marco habent: *Erat autem hora tertia*; nullum vero habet *sexta*.

Tertio, Euthymius, in *Marc.* xv, censet a Marco dici Christum crucifixum « hora tertia, » quia illa hora postularunt Judæi eum crucifigi, clamando: « Crucifige, crucifige eum; » sed aliud est postulare ad crucem, aliud crucifigere.

Quarto, S. Augustinus, *tract.* 417, et in *Ps.* lxxviii, et lib. III *De Consensu Evangelii*, cap. xiii, respondet fuisse horam tertiam, quando Pilatus Jesum damnavit ad crucem, sed hanc a Joanne vocari sextam, facto computo a principio quo cepit Jesus preparari (hoc enim significat Parasceve) ad mortem, quod fuit hora nona precedentis noctis, quando a Caipha proclamatus est reus mortis: nam ab hac nona noctis hora usque ad horam tertiam diei sex intercedunt horæ, qua Christus, qui vere est pascha, id est agnus paschalis, in cruce immolatus est. Verum hoc violentum esse agnoscit ipse S. Augustinus. Unde ipse

Quinto, respondet, Jesum crucifixum esse linguæ Judæorum *hora tertia*, quo ipsi clamaverunt: *Crucifige, crucifige eum*; lingua vero et sententia Pilati, *hora sexta*: sed hoc jam rejecti in Euthymio.

Sexto ergo, communiter respondent interpretes Christum crucifixum *hora tertia*, ut ait Marcus, sed finiente, hoc est inchoat *hæc hora sexta*, ut ait Joannes. Nam horæ Romanorum et Hebræorum ternas nostras complectebantur; dividebant enim diem æque ac noctem in quatuor vigiliis sive excubiis militares, quas horas nuncupabant; quarum quilibet ex eis continebat tres horas nostrates.

(1) Quamquam hodie codices fere omnes, paucis exceptis, cum veteribus habent *sexta, sexta*. Chronicon tamen paschale Alexandrinum, provocans ad accurata exemplaria, inno ad Joannis *ὡς ἔστιν*, ad suam usque ætatem in Ephesina ecclesia custoditum, legit *sexta, tertia*.

quod computaretur secundum rationem, quam secundum partem sensitivam.

Haec sententia verior et B. Virginiae dignior videtur: si quis tamen priorem sententiam sequi malit, dicat cum Salmarone, lib. X, tract. 41, Beatam Virginem principio erectae crucis ex doloris vehementia in terram corruisse, postea vero, resumpto animo, semper stessisse, ut ait hic Joannes. Rursum dicit spasmum hunc non illam a se alienasse, ut rationis esset impos: hoc enim fuisse indecens; sed tantum mentem a sensibus abstraxisse, ut virium defectu in terram laberetur; idque factum ipsa non invita, sed permitte, ut suum erga Christum eximum amorem, indeque dolorem hominibus testaretur. Simili enim modo Christus in hortu assumpsit passionem pavoris, tædi et angoris, ut sudaret sanguinem. Hæc ergo passiones Christo, ac B. Virgini erant voluntarie, et sponte assumptæ, vel permixtæ. Uterque enim liber erat a concupiscentia, ac plenum passionum suarum habebat dominium, æque ac habuit Adam per justitiam originale in statu innocentiæ.

Audi S. Ambrosium, serm. De Institut. Virgin., ap. vi: « Stabat ante crucem mater, et fugientibus viris stabat intrepida. Videte utrum pudorem mutare potuerit mater Jesu, que animum non mutavit. Spectabat piis oculis filii vulnera, per quem sciebat omnibus futuram redemptionem: stabat non degeneri mater spectaculo, quæ non metere parentem: pendebat in cruce filius, mater se parcelloribus offerebat; non ignara mysterii fuit quod genuisset resurrectionem. » Et S. Anselmus hic: « Stabat Maria in fide Jesu constantissima et patientissima: nam discipulis fugientibus cunctisque viris recedentibus, in gloriam totius femine: sexus, inter tot pressuras filii sui constanter ipsa sola stabat in fide Jesu firma, et pulchre stabat, ut deceat pudicitiam virginalem: non se laniabat in tanta amaritudine, non maledicebat, non murmurabat, nec vindictam hostium a Deo petebat; sed stabat disciplinata, reverenda Virgo, patientissima, lacrymis plena, doloribus immersa. »

Imo B. Virgo spectans in cruce pia Christi vulnera, adeo confortata est, ut etiam ipsa pro salute mundi mori esset parata, ait S. Ambrosius in cap. xxviii Liber: non enim sine robore et ardore charitatis erat inferior Abrahamo, qui propria manu unicum suum filium Isaac, Deo jehente, immolare voluit. Genes. xxii. Accedebat certa fides et spes resurrectionis, quæ valde dolorem leniebat et animum Virginis corroborabat. Certo enim credebat Christum, uti prædixerat, tertio die gloriose resurrectionem.

20. CUM VIDISET ERGO JESUS MATREM ET DISCIPULUM STANTES, QUAM DILIGEBAT, DIXIT MATRI SUÆ: MULIER, ECCE FILIUS TUUS. — Verberat Christus matris cor toto tum amoris, tum doloris, q. d. En, mater, in cruce morior, ut vides; deinceps tibi

adesse, — — —, providere et opulari corporelitter non potero, uti hactenus feci. En loco mei tibi in filium assigno Joannem; nimirum pro Deo hominem, pro magistro discipulum, pro filio naturali adoptivum, ut hic quasi virgo, tui quasi Virginis Deipare amantissimum, omne solatium, omne obsequium præstat, quod tum tua dignitas ac senescens ætas meretur, tum Joannis algertitas et charitas promittit et spondet. Docet ergo hic Christus filios parentum curam gerere debere usque ad extremum spiritum, ait Theophylactus ex Chrysostomo. Audi S. Augustinum: « Moraliter hic insinuat locus: exemplo suo suos instruit præceptor bonus, ut a filiis piis impendatur cura parentibus: tanquam lignum illud, ubi erant fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit magistri docentis. » Nam, ut ait Cyrillus: « Operabat ab ipso et per ipsum primum non discere, nec quando intolerabiles imminent ærumnæ, negligendos esse parentes. » Admirare autem cum Theophylacto, « quomodo in cruce omnia absque turbatione facit, matris curam agens, prophetias implens, latroni paradisiim aperiens, ante crucem aulem laborans, sudans, anxius. » Nam, ut Euthymius ait, « tibi nature infirmatas, hic autem patientiæ vehementia apparet. » Com-Joannes B. Virginiam commendat Christum matrem Joanni, quem eidem pro se in filium substituit, ut tam matris de tali filio, quam Joanni de tali matre prospiciat. Causas cur id fecerit, dat S. Cyprianus vel quisquis est auctor, tractatu De Passione Christi: Prima est, ut matris jam senescenti de cura et obsequio filii provideret, q. d. Ego sum filius tuus, o mater; et quia morior, tui curam gerere nequeo: illam ergo in Joannem resigno et transfero.

Secunda, ut virginem virginem commendaret; nam « pura puro commissa est, » ait Theophylactus. Quare Nonni paraphrasis est: « Dixit: Mulier, amans virginitalis mater, ecce virginem filium; et vice versa dixit discipulo: Virginitalis studiosæ, ecce virgo parens tua absque partu. » Et Ambrosius, cap. vii De Institut. virgin., ait: « Sed cum quo Virgo habitare debebat, quam cum eo, quem filii hæredem, integritatis sciret esse custodem? Atque hæc quidem re Jesus quasi filius de matris pudore sollicitus, materne virginitalis perseverantiam voluit comprobatur, quod scribit Ambrosius, ejusdem lib. cap. vi: « Ne quis eam convitio temeritate integritatis aspergeret. »

Tertia, ut ostenderet Josephum non esse suam patrem, hinc eo abrogato Joannem ei in cura matris substituit. Sed audi ipsum Cyprianum: « Providens sedulo benedictæ inter mulieres Apostolicæ clientelam, et obsequium Virginis virginis discipulo tradidit; ut jam non Joseph tantum mysterii oneretur præpositura, sed Joannes, quæ jam exigebat ratio, ut conjugis removeretur opinio, nec ultra pater Christi æstimaretur, quæ tatenus vicem patris et conjugis tenerat. » O-

Com-Joannes B. Virginiam commendat Christum matrem Joanni

Com-Joannes B. Virginiam commendat

Gena Prima.

erunt deinde tacite objectioni dicens: « Habebat Joseph in hæc Christi dispositione rationabilem contradictionem, cum alteri commendaretur Maria, si se cognovisset carnalem maritum; sed quia in spiritu actum erat conjunctionis illius mysterium, passus est Joseph acquiescere sibi eum in hoc servitio præponi; quem digniorem se judicabat; et ideo maxime, quia magistri electio sic negotium ordinabat. »

Adverte hic auctorem (sive Cyprianus, sive quis alius fuerit) hunc opinari Josephum in passione Christi fuisse superstitem et vivum, cujus contrarium passim opinantur Interpretes, idque verisimilius videtur: « Quia enim ejus hæc sententia: imo videtur Christus matrem Joanni commendasse hæc de causa, quod Joseph jam esset vita functus: si enim vixisset, utique illi matrem suam velut sponsam charissimam commendasset, uti primitus eam commendat dum incarnaretur et nasceretur, atque ejus fidelitatem et sedulitatem, tum in fuga in Ægyptum, tum alias semper expertus erat.

Quarta causa, cur Christus Joanni præ aliis Apostolis matrem commendavit, fuit quod Joannes solus cum matre Christo crucifixus usque ad mortem intrepidus et constans, inter tot Judeorum odia et opprobria assterit: meruit ergo ipse ut a Jesu quasi in fratrem adoptaretur, ac pro se quasi filius matri virginis surrogaretur. Porro Christus in Joanne cæteros Apostolos, mo fideles omnes, quasi filios matri suæ assignavit et commendavit, maxime eos qui virgines castique sunt, ac proxime Christum in cruce sua consecravit; sic enim sunt amantissimi ac intimi Christo ejusque matri, uti fuit S. Joannes, qui proinde a S. Cypriano loco citato vocatur « cubicularius Christi. »

QUEM DILIGEBAT, — cui exterius majora dilectionis signa exhibebat, eo quod cæteris esset junior, verecundior, modestior, castior et virgo, ac Jesum præ aliis diligebat, ideoque aliis fugientibus solus cum matre astaret cruci, ut superius dixi.

MULIER, ECCE FILIUS TUUS. — Dicit Christus, mulier, non mater, ne nominando matrem, ipsius animam majori dolore afficiat: ne, ut canit Baptista Mantuanus, « materna pius laceraret viscera nomen; » secundo, ne astantes Judæos et Scribas contra eam concitet; tertio, ut ostendat se affectus humanos ergo parentes exuisse; quarto, quia ad mortem et cælum tendens parentelas humanas hujus vite abdicavit, et abdicandas esse docere voluit; quinto, ut matrem ad fortitudinem et animum excelsum omnia hæc fortiter tolerandi exerceret, memoremque faciat se esse illam, de qua prædixerat Salomon: « Mulierem fortem quis inveniet? » Prov. xxxi. 1. B. Virgo enim amplius et dicitur passo fuit quam Christus. Nam passio Christi desit in morte, tunc autem B. Virginitatis passio et compassio non desit, sed crevit:

B. Virgo plus passio quam Christus.

nam Christi corpus mortuum re cruce depositum ipsa exceptit cum redivo dolore, ac deinde per tres dies sepulture cruciatus Christi crucifixi, quos ipsa cominus o-nis aspererat, vii hærebant in imaginatione ejus eamque cruciabant, usque dum Christus resurgens sua apparitione, consolatione et gloria eos absterit. Rursum B. Virgo relicta fuit a Christo post se, ut illa Apostolorum et fidelium foret mater, eos lapsos colligeret, afflictos solaretur, titubantes solidaret, dubiis et anxii consuleret eosque per omnia dirigeret, instrueret, animaret. Unde ipsa statim Apostolos a Christo capto diffugientes collegit, Petrum ob negationem Christi pusillanimitate spe exit, omnesque morte Christi turbatos fide resurrectionis Christi modo future confirmavit. Deinde cum principes Judæorum Apostolos incarcerationem, flagellationem, occiderent, ipsa omnes hæc persecutiones quasi sibi factas, vive sentiebat, sed ex alto animo sperabat et Apostolos superare verbo et exemplo decebat.

Haec omnia previdens Christus dixit: « Mulier, q. d. O mater, esto deinceps mulier fortis et generosa, quæ mei loco sis basis, petra et columna mee Ecclesie, ut eam robore tuo fuleas et omnes contra eam tentationum procellas tua constantia, consilio, oratione elidas et dissipis, non tantum nunc, sed et omnibus deinceps sæculis, usque ad finem mundi. Quocirca ipsa a fidelibus totaque Ecclesia in Litanis vocatur et assidue invocatur: « Consolatrix afflictorum, Religium peccatorum, Salus infirmorum, Turris Davidica, Fœderis arca, Auxilium Christianorum, Stella matutina, Janua cœli, Mater admirabilis, Virgo virginum, Regina Apostolorum, Martyrum, Confessorum et Sanctorum omnium. »

Audi S. Bernardum, serm. 4 De Assumpt.: « Sileat, ait, misericordiam tuam Virgo beata, si quis est qui invocatum te in necessitatibus suis sibi meminisset defuisse. » El mox: « Quis ergo misericordie tue, o benedicta, longitudinem et latitudinem, sublimitatem et profundum queat investigare? Nam longitudo ejus usque in diem novissimum invocantibus eam subvenit universis. Latitudo ejus replebit orbem terrarum, ut tua quoque misericordia plena sit omnis terra; sic et sublimitas ejus civitatis supernæ invenit restaurationem, et profundum ejus sedentibus in tenebris et in umbra mortis obliuivit redemptionem. Per te enim celum repletum, infernus evacuatus est, instaurata: « vine cœlestis Jerusalem. Ad hunc misericordie cumulum tota sollicitudine miseria nostra recurat. » Idem, hom. 4 super Missus est: « Ex ore tuo (o Virgo) pandet consolationem miserorum, redemptio capitorum, liberatio damnatorum, salus denique universorum filiorum Adam, totius generis tui. » Idem, serm. 2 in s. Incoctas: « Ad illam (B. Virginem) sicut ad medium, sicut ad arcem Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium secretum

respiciunt et qui in caelo habitant, et qui in inferno, et qui nos precesserunt, et nos qui sumus, et qui sequuntur, et nati natorum, et qui nascentur ab illis. Illi qui sunt in caelo, ut resercentur; qui in inferno, ut eripiantur; qui precesserunt, ut Prophetae fideles inveniantur; qui sequuntur, ut glorificentur. Eo beatam te dicunt omnes generationes genitricis Dei, domina mundi, Regina caeli. In te enim angeli letitiam, justi gratiam, peccatores veniam invenerunt in aeternum. Merito in te respiciunt oculi totius creaturae, quia in te, et per te, et de te benigna manus Omnipotentis, quicquid creavit, recreavit. Nam, ut ipse ait, *serm. 3 super Missus*, in B. Maria inhabitavit plenitudo divinitatis corporaliter, puta *θεοεισερχομενη*, ut ait S. Dionysius, ex quo theandrice, id est Dei viriles actiones, quibus homines Deo reconciliavit, promanarunt. Idem, *serm. 3* inter parvos: « Ave, Maria, gratia plena, quia Deo et angelis et hominibus grata: hominibus per fecunditatem, angelis per virginitatem, Deo per humilitatem. » Idem, *serm. De beata Maria*: « Eva spina fuit, quae et virum suum usque ad mortem pupugit, et posteritati sui peccati aculum infixit; rosa Maria, Eva spina vulnerando; Maria rosa omnium affectus melleando. Eva spina inficiens omnibus mortem; Maria rosa reddens salutiferam omnibus sortem. »

27. DEINDE DICIT DISCIPULO: ECCE MATER TUA. — *g. d.* Hanc ama, observa, juva ut matrem, ac vicissim ad eam, quae ad matrem in omni difficultate, tentatione, persecutione, afflictione, recurrence. Illa te materno affectu suscipiet, fovabit, solabitur, proteget, opem a Filio poscet, etc. Porro verba Christi non sunt ut hominum, oralla duntaxat et inefficacia, sed ut Dei, realia et efficacia, ac perficiunt id quod dicunt: quare S. Joanni impresserunt filialem affectum et spiritum erga B. Virginem, quasi erga matrem suam. « Jam pape! exclamat Theophylactus, quomodo honorat discipulum, fratrem suum illum faciens? usque adeo bonum est juxta crucem stare, et manere apud patientem Christum. » Et Chrysostomus: « O honorem quem discipulo tribuit! Cum enim jam abiret, matris curam discipulo reliquit: nam cum par esset ulpote matrem dolere, et protectionem querere, merito dilecto commendat, cui etiam inquit: Ecce mater tua; ut dilectione devinceretur. »

ECCE MATER TUA. — et tuorum collegarum Apostolorum ceterorumque fideliurum, quorum personam Joannes hic representat: quare fideles omnes ad eam quasi ad matrem confugere oportet cum magna fiducia et amore, ut docet S. Bernardus, cujus verba jam recitavi. Ipsa ergo vera est fidelium Eva, id est mater viventium. Ita ad illam recurrere omnes sapientes et Sancti quolibet aeo.

Audi S. Augustinum, *serm. De Passione*: « Ecce mater tua; curam, inquit, illius habe, eam tibi

commendo, suscipe matrem tuam. Dum haec pauca diceret, illi duo dilecti lacrymas fundere non cessabant, tacebant ambo illi Martyres, et praenimio dolore loqui non poterant; isti duo virginem Christum audiebant et voce loquentem, et ipsum videbant paululum morientem, amare fibant, qui amare debebant; nam gladius doloris Christi animas utrorumque transibat.

Et (hoc est igitur, quia scilicet Jesus id jusserrat) EX ILLA HORA ACCEPTI EAM DISCIPULUS IN SUA. — Ita legendum cum Graecis et Romanis; Syrus et Arabicus, *apud se*. Nonnulli legunt, *in suam*, scilicet habitationem vel domum. Unde Nonnus paraphrasticè vertit: « Virginem partu felicem convitricem habuit discipulum intra domum suam. » Nam filii solent parentes senes in domum suscipere et alere; et quos in curam nostram, hos et in domum suscipimus. Audi Bedam: Alia littera habet « in suam, » scilicet matrem, ut quidam volunt; sed congruentius subauditur: eam suam curam. Et S. Augustinus: « Suscepit eam in sua, non praedia, quae propria possidebat; sed officia, quae propria dispensatione curabat. » Omnia ergo haec eodem redeunt. Hinc S. Joannes abiens Ephesum, eodem secum duxit B. Virginem. Unde in Synodo Ephesina, cap. xxvii, in epistola Synodica dicitur quod B. Virgo et S. Joannes quandoque incoluerint Ephesiorum civitatem. Vide Christophorum a Castro in *Historia Deiparae*.

Hoc ergo fuit testamentum Christi, cujus testamentarius et executor fuit S. Joannes: Testabatur enim de cruce, ait S. Ambrosius, in cap. xxiii *Luc.*, et testamentum ejus signabat Joannes, dignus tanto testatore testis.

Hinc rursus collige Josephum, sponsum Virginis, jam vita fuisse defunctum. « Neque enim ait S. Ambrosius, loco jam citato, abrogaretur uxor mariti, sed quae pro mysterio conjugii preduxit, completis mysteriis jam conjungo non egebat. » Et Epiphanius, *haeresi 78*, sic ait: « Dicit autem Evangelium: Et ab illa die accepit eam ad sua (sive apud seipsum); si vero habuisset virum, si habuisset domum, si habuisset filios, in sua recessisset, et non ad alienum. » Hinc vide quam pauper et paupertatis studiosa fuerit B. Virgo.

28. POSTEA SCIENS JESUS, QUIA OMNIA CONSUMMATA SUNT, UT IMPLERETUR SCRIPTURA, DIXIT: SITIO. — « Postea, » post tres fere horas: nam ante tenebras, initio crucifixionis, matrem commendavit Joanni; in fine vero, paulo ante mortem, dixit: « Sitio, » ut impleretur Scriptura, *Psal. lxxviii, 22*: « Et in siti mea potaverunt me aceto, » *g. d.* Ut hoc quoque tormentum propinationis aceti patiat, clamo me sitire, *g. d.* ait Augustinus: « Hoc minus fecistis, date quod estis: » nimirum estis acetosus et acerbis, date ergo acetum, non vinum. Sitiobat Christus, tum quia nec ederat, nec biberat quicquam a cena pridiana; tum quia humorem omnem exsudarat et sanguinem in fla-

gellatione et crucifixione effuderat; tum quia dolores acerrimi solum ingentem excitabant. Nam, ut ait Cyrillus, « dolores innatum calorem exagitant, vel quod in profunditate est humidum consumunt, et igneis ardoribus dolentis viscera urunt. » Hinc fauces sicantur et praesi sili aescunt; tunc ergo impletum fuit in Christo illud *Psal. xxi, 6*: « Aruit tanquam testa virtus mea, et lingua mea adhaesit faucibus meis. » Quae Christi verba usurpans Cancellarius Lovaniensis, me presente, ante 40 annos moriens, aiebat nunquam se illa ita intellexisse, uti tum ad vivum intelligebat, cum simili siccitate faucium et sili se laborare sentiret, et ex illa metiretur quanta fuisset Christi sitis et siccitas. Mystice, sitiobat Christus animarum salutem. Vide Bellarminum, *De septem Christi verbis in cruce*. Nimirum, « sili sitiri Deus, » ait Nazianzenus in *Tetrastichis*, ut scilicet insatiabiliter eum amemus et olemus, dicamusque cum Psalte: « Sitivi (instar cervi anheli, ut praecessit) anima mea ad Deum fortem vivum: quando veniam, et apparebo ante faciem Dei? »

Vers. 27. 29. VAS ERGO ERAT POSITUM ACETO PLENUM, ILLE ATTEM SPONGIAM PLENA ACETO, HISSOPO CIRCUPTOPONENTES, OBTULERUNT ORI EJUS. — Hunc versum explicat *Matth. xxvii, 48*.

Vers. 30. 30. CUM ERGO ACCEPTISSET JESUS ACETUM, DIXIT: CONSUMMATUM EST. ET INCLINATO CAPIET TRADIDIT SPIRITUM. — *g. d.* Consummata jam sunt omnia tormenta, aeque ac mysteria, quae Pater a me sustinenda vel peragenda ab aeterno decrevit, ac nascenti mihi sustinere et peragere praecipit, quae proude a Prophetis de me predicti voluit. Restat ergo catastrophe mortis, ut morte consummam cursum et passionem meam, ac morte mea reatum mortis, quem Adam peccando induxit, expiem, itaque homines vite restituam. Mortem ergo amplector, et in manus Patris meum resigno spiritum. Vide dicta *Matth. xxvii, 48* et seq.

Nota: Christus septem edidit in cruce verba, quorum quatuor recensent Mattheus, Marcus et Lucas, tria vero Joannes. *Primum* fuit: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. » *Secundum*, ad Iatronem: « Hodie mecum eris in paradiso. » *Tertium*, ad matrem: « Multi π , ecce filius tuus; » ac ad Joannem: « Ecce mater tua. » *Quartum*: « Deus meus, ut quid derelinquisti me? » *Quintum*: « Sitio. » *Sextum*: « Consummatum est. » *Septimum*: « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. »

31. JUDEI ERGO (QUONIAM PARASCVE ERAT), UT NON REPARERENT IN CRUCE CORPORA SABBATO (ERAT ENIM MAGNUS DIES ILLE SABBATI), ROGAVERUNT PLATON ET FRANGERENTUR FORUM CRURA, ET TOLLERENTUR. — Lege sancitum erat, *Deuter. xxi, 22*: « Quando peccaverit homo quod morte plectendum est, et adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur. » Sequitur causa:

« Quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno, et nequaquam contaminabis terram tuam. » Vide ibi dicta. Maxime vero hoc faciendum erat in pasceve sabbati, ne suspensorum cadavera, si in patibulo remanerent, sabbatum, quod erat solemmissimum festum, deturparent, fumentaret et sui cruciatus horrore fodarent, ait S. Augustinus. Debebat ergo rei mori et sepeliri ante solis occasum; sabbatum enim incipiebat a vespere et solis occasu, « non occideret sol in hominis supplicio, » ait Theophylactus.

ERAT ENIM MAGNUS DIES ILLE SABBATI. — Quia scilicet erat sabbatum paschale, sive incidens intra octavam Paschae, ideoque ceteris solemmissis, quia duplici titulo festum: scilicet primo, sabbati; secundo, Paschae.

UT FRANGERENTUR FORUM CRURA. — id est, validis mallei aut vectis ferrei ictibus rumpentur. Nonnus, « ut secarerent: » nimirum hoc sine, « ut cecius morerentur; » tum « ob magnitudinem doloris, » ut ait Cyrillus; tum ob sanguinis defluentis copiam; tum quia curibus et « genibus inest vilalitas, » ait Plinius, lib. xi, cap. xlv; namque in ipsa genu ultriusque commissura, dextra levaeque a priori parte, gemina quadam buccarum inanita inest, quae perossus ceu jugulo, spiritus fugit. »

« Sed cur non lancea, cur non gladio cor transfoderunt? » hoc enim facilius erat et celeritorem mortem reis afflicto? Respondeo currifragio ipsos esse fuisse ad majus Iatronum tormentum, sicut etiamnum Iatrones multos caedibus infames in rota currifragio puniuntur. Verisimile est Judaeos in odium Christi id fecisse, ac currifragium Christo inferre voluisse, ut eum magis crucerent; imo Baronius censet ideireo eos Christo acetum dedisse, ut ejus vi diutius viveret et visus servaretur ad currifragium. Verum Christus citius mortuus fuit, non quod horretet et fugeret currifragium, sed tum ob mysterium, de quo mox; tum quia tot flagellis, plagis, cruciatibus exercitatus erat, ut eum vires et vita deciderent. De currifragii supplicio vide Lipsium, lib. ii *De Cruce*, cap. xiv.

ET TOLLERENTUR — E CRUCE, et sepelirentur. Videtur Judaei non tam religione sabbati et legis, *Deuter. xxi*, jam citata, urisse Jesum tolli e cruce, quam ob timorem, pudorem et sceleris conscientiam. Videbant enim ejus morte solem obscurari, velum templi scindi, terram tremere, saxa rumpi, etc., et ab his omnibus judicium suum contra Christum damnari. Quare metuebant ne vel Deus, vel populus Jesu favens in ipos quasi christificas insurgeret: Jesu inter ergo eum e cruce, quasi e triumpho suo tolli, ac sepeliri. Ita Francisus Lucas.

33. AD JESUM AUTEM CUM VENISSET (hinc liquet) eos cogitasse Christo pariter inferre currifragium. Audi Euthymium: « Postremo ad eum venerunt, majore contumelia, in gradian Judaeorum, ipsum

Christo
non frange
ta fuerat
aura.

officere volentes»), ut VIDERENT EUM JAM MORTUUM, NON FRIGERANT EUS CRURA, — quia frangenda erant crura, ut mors illi acceleraretur imminente sabbato. Noluit Jesus crura sibi frangi, quia ille Heo integer voluit resurgere. Audi Lactantium, lib. IV, cap. xxvi: « Sic integrum corpus passulo detractum est, et sepulcro diligenter inclutum, ne diminutum ad resurgendum inhabile redderetur. »

Hinc patet Christum jam fuisse mortuum, ac proinde Christo mortuo vice crucifragii latus fuisse lancea perforatus: non autem vivo, ut quidam sensere, quod dixit fuit quidam Petrus Joannes, teste Prateolo, lib. XIV, cap. xx. Horum error damnatus est in Concilio Viennensi Clementina primo. Nimirum Christus sicut in vita manus, pedes, caput totumque corpus flagellis, clavibus et plagis pro nobis dedit; sic in morte voluit dare nobis suum cor: hoc enim lancea perforatum fuit, indeque sanguis et aqua emanavit, ut scilicet ipse cor proprium, et totum se quantus, quantus erat, nobis douaret.

Dices: Christus jam mortuus erat; ergo nihil hac cordis perfessione meruit. Respondeo eum meruisse. Nam Christus vivens sciebat sibi hoc vulnus in corde post mortem inferendum, illudque vivens acceptavit et Patri pro nobis obtulit: illo ergo meruit et operatus est salutem nostram. Dices secundo: Videmus ex corpore hominis occidi manare sanguinem, si coram illo comparet is qui eum occidit: ergo hoc naturale est. Respondeo. Non naturale est, sed instar miraculi; fit enim ex singulari Dei providentia, ad indicandum et confundendum occisorem. Multo magis in Christo id fuit miraculum, uti mox ostendam.

34. SED UNUS MILITUM LANCEA LATUS EJUS APERUIT. — Fecit hoc subdubitan ad mortuum esset, ait Cyrillus; ut scilicet sciret an revera obisset, et, si non obisset, hoc vulnere mortem illi acceleraret et reipsa inferret. Militum enim horum, utpote custodum, officium erat efficere ut sententia judicis Pilati completeret, nec damnati dimitterentur, donec constaret eos mortem luisse. Addit Chrysostomus: « Ad conciliandam Judaeorum gratiam latus ejus aperuerunt et mortuo adhuc insultant. O pessimam voluntatem ac sceleratissimam! » Militem hunc nonnulli putant fuisse Centurionem, nomine Longinum, qui visis miraculis Christi expransis exclamavit: « Vere Filius Dei erat iste, » *Math. xxvii, 54*. Idcirco autem eum perforasse latus Christi, ut ostenderet eum jam esse mortuum; nam sui munneris erat curare ne Christus vivus de cruce derueretur, alioqui capitis periculum aditurus. Verum quis credat hoc eum asurum fuisse in eum, quem jam Dei Filium proclamarat? Nazianzenus, in Carmine *De Christo patiente*, insinuat eum fuisse caecum, et hic a Christo fuisse illuminatum. Alii alia narant, quae hic congerit Barradius, sed in certa et apocrypha, ait Baronius.

Nota primo: Miles hic transfodiens Iesus Christum, videtur fuisse unus ex custodiibus, qui latronum crura jam frangerant, fracturi etiam crura Christi, si iam adhuc vivisset; sed eum eum mortuum cererent, latus perforerunt, ut plene omnes viderent eum esse mortuum, ideoque se ejus crura non frange.

Secundo, pro lancea Graece est *λάνη*, id est cuspis haste. Nazianzenus vocat *λάνη*, id est *ensem*; Nonnus, *μακάρων*; Theophylactus, *ρhomphάων*, quae apud veteres signifi- cat genus ferramenti, quod neutram in partem inclinabat, nam *ven* *πένη*, id est vergo, inclino.

Tertio, pro aperuit Graece est *ἀπέσπευξε*, id est eo punxit, transpuxit; sed Noster legit *ἀπέσπευξε*, est aperuit: quod eodem modo.

Quarto, apertura haec et vulnus lateris Christi fuit ingens et tantum, ut manus illi imponi posset: id patet ex verbis Christi ad Thomam, *Joan. xx, 27*: « Infer digitum tuum huc, et vide (tange) manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum. » Sicut ergo vulnera clavorum in manibus Christi tanta erant, ut eis posset imponi digitus Thomae; ita vulnus lateris tantum fuit, ut ei posset imponi Thomae manus.

Quinto, vulnus hoc fuisse in dextro latere docent veteres et pictores, putantque aliqui id predictum ab Ezechiele, cap. *xlvii, 9*: « Et ecce aquae redundantes a latere dextro, cum egredieretur vit ad Orientem. » Unde et S. Franciscus respiciens a Christo crucifixo quinque stigmata, accepit stigma in latere dextro, aequae ac in manibus et pedibus, teste S. Bonaventura in ejus Vita, Ribadaneira, Luca Tudensi, lib. II *Contra Albigenses*, cap. *xi*, atque ex eo Lucas Waddingus in *Annalibus Minorum*, anno Christi 1224, n. 19.

Sexto, hinc patet Christum habuisse quinque vulnera, scilicet duo in manibus, duo in pedibus, unum in latere.

Septimo, vulnus hoc videtur totum latus Christi penetrasse, ut videlicet lancea haec adacta per dextrum latus Christi, transierit per cor et pericardium, atque cuspis ejus exierit per latus sinisterum ad papillam. Nam utrumque Christi latus fuisse transfossam tribus locis docet Prudentius, scilicet in *Passione Christi*:

Trajectus per utramque latus, laticem atque cororem
Christus agit: sanguis victoria, lympham lavacrum est.

Et Peristephanon, hymno 8:

Ipsae loci est Dominus, laterum cui vulnere utroaque
Hinc cruor effusus fluxit, et inde latex.

Et Caithemerinon, hymno 9:

O novum caelestis stupenda vulneris miraculum!
Hinc cruoris fluxit unda, lympham perle ex altera.
Lympham nempe dat lavacrum, tum coronam ex sanguine col.

Idem insinuat Cyprianus, tract. *De Passione Christi*, cum ait: « De latere tuo, o Christe, dis-

Vulnus
totum la-
tus Chris-
ti penet-
ravit.

viciis limitibus aqua et sanguis emanant. » Hinc et Theophylactus hoc vulnus lateris vocat *ὄρα*, in plurali, idque confirmatur ex eo quod vulnus dextri lateris tantum fuit, ut Thomas manus imponere posset: quod autem Prudentius notat separatim per alterum vulnus sanguinem fluxisse, per alterum vero aquam, videtur significare quod per majus sive potentius vulnus (quod procul dubio fuit in latere dextro) ob capacitatem tantum eruperit sanguinis, ut aqua per se conspicui acquirerit; per sinisterum vero, utpote minus et pericardio vicinissimum, eruperit aqua: pericardium enim continet liquoram jam dictum, et in Christo continuit aquam: unde pertusum lancea effudit eam per latus vicinum, puta sinisterum. Ita Prudentius. Verum quia hoc lateris sinistri vulnus exiguum fuit, hinc non computatur, Christusque non sex, sed quinque habuisse vulnera dicitur.

Porro S. Brigitta, lib. IV *Revel.*, cap. *xl*: « Aperto latere, ait, et extracta lancea, sanguis in cuspidem quasi brunel coloris apparuit, ut ex eo hoc intelligeretur cor transfusum. » Et lib. VII, cap. *lv*: « Infixit lanceam in latere ejus dextro. » Et lib. II, cap. *xxi*: « In corde punctus erat tam amare et immisericorditer, quod pungens non destitit, donec in latus attingit costam, et ambae partes cordis essent in lancea. »

Et CONTINUO EXIIT SANGUIS ET AQUA. — Non prius sanguis, deinde aqua, ut vertit Nonnus; sed simul sanguis et aqua, impermixta tamen, ut unum ab altero discerni posset. Naturaliter hoc fieri non poterat, tum quia sanguis in mortuo ex frigore condensatur et congelascit, unde effluere nequit, ut docent medici, et S. Ambrosius in cap. *xxiii Luc.*, ac experientia quotidiana; tum quia aqua ex eodem profluere non potest; aqua enim haec fuit pura et vera, non phlegma, nec serum sanguinis, uti definit Innocentius III, lib. III *Decret.*, tit. *41 De Celebrat. Miss.*, cap. *viii*. Error ergo Calvinus, dicens aquam pericardio contineri, quo in Christo lancea perfosso naturaliter aquam effluxisse, ita enim falsum esse docent medici, quiasserunt liquorem illum pericardii non aquam esse, sed humorem biliosum. Quare miraculosum fuisse hunc sanguinis et aquae fluxum, docet S. Ambrosius in cap. *xxiii Luc.*, Euthymius et Theophylactus, quem audi: « Confundantia in miraculo, et sanguinem quidem ex mortuo corpore prodisse admirabile est; verumtamen posset quis sycophantarum dicere, quod verisimile sit vitalem quandam virtutem adhuc fuisse in corpore: aqua autem egressa omnem controversiam miraculo tollit. » Et paulo post: « Confundantur Armenii, qui non admittunt in mysteriis aquam vino. Non enim credunt (ut videtur) quod aqua ex latere egressa sit, quod admirabilissimum, sed sanguis tantum. Et hoc loco destruitur magnum miraculum. Itaque sanguis symbolum hominis crucifixi; aqua vero, quod

is sit super hominem, hoc est Deus. » Vide Iosetrum Adamum Contzen, et Franciscum Lincam hic.

ET CONTINUO EXIIT SANGUIS ET AQUA. — Hoc factum est ad mysterium, non ad meritum; meritum enim in mortuo Christo consummavit, nec enim jam mortuus mereri potuit. Ad quod mysterium? Respondeo: Primo, ad significandam veritatem corporis humani in Christo, ex quatuor elementis more ceterorum hominum compositi. Hoc est quod ait Joannes, *epist. 1, cap. v, vers. 7*: « Tres sunt qui testimonium dant in terra: Spiritus, et aqua, et sanguis: et hi tres unum sunt. » Vide ibi dicta.

Secundo, ut significaretur ex morte et latere Christi, quasi secundi Adae dormientis in cruce, Ecclesiam quasi Evam Christi sponsam formatam esse. Hoc intellige non proprie et precise, sed symbolice et figurate, quod scilicet per mortem et sanguinem Christi Ecclesia redempta, instituta et sanctificata sit. Unde S. Ambrosius, in cap. *xxiii Luc.*: « Ex illo, ait, corpore defuncto vita manabat. Aqua enim et sanguis exivit, illa quae diluit, iste qui redimat; » quodque, ut ait Cyrillus et Chrysostomus, aqua significat baptismum, qui est principium Ecclesiae et Sacramentorum ceterorum; sanguis vero representat Eucharistiam, quae omnium Sacramentorum finis est et complementum, ad quae duo quasi ad principium et finem, caetera Sacramenta omnia reducantur. Unde S. Augustinus, *tract. 120*, ait omnia Sacramenta ex latere Christi emanasse; quod intellige non merito, sed mysterio, ut dixi. Audi S. Augustinum: « Non dixit: Percussit aut Vulneravit, sed: Aperuit, ut illic quodammodo vitae ostium panderetur, unde Sacramenta Ecclesiae manarunt, sine quibus ad veram vitam non intratur. » Ait Chrysostomus: « Quia hinc habent ortum sacra mysteria, cum accesseris ad tremendum calicem, ita accedas ut ab ipso bibiturus Christi latere. » Ratio est, quia, ut ait S. Chrysostomus et ex eo Theophylactus, « Ecclesia et fit et consistit per Sacramenta. » Nam Baptismus nascitur, Confirmatione roboratur, Eucharistia pascitur et perficitur, Poenitentia sanatur, extrema-Unctio muniri, Ordine gubernatur, Matrimonio propagatur.

Denique hujus rei symbolo, in consecratione calicis Eucharistici miscendum esse aquam vino, ut representetur haec effusio sanguinis et aquae ex latere Christi, docet S. Cyprianus, tract. *de Passione*; Rufinus, in *Expos. Symbol.*, et alii. Topologicae: Tertullianus, lib. *De Baptismo*, ait Christum effusione sanguinis et aquae inmisce duplicem baptismum, scilicet aquae et sanguinis, sive Sacramenti et martyrii.

Anagoga: reseratio haec lateris Christi in morte, adumbrabat per mortem ejus reseratum jam esse caelum, quod per quatuor anonyma milia clausum fuerat. Ait ibi Rufinus, in *Expos. Symbol.*: « Produxit aquam, ait, quae exiens

Cor sang-
guis et
aqua ex
latere
Christi
Causa
prima.

dilat; produxit et sanguinem, qui condemnat incredulos.» Plura vide apud Suarez, III *part.*, *Quest.* LI, disp. xli, sect. 1, ubi tamen opinatur solum Christi latus sinistrum, in quo est cor, lancea fuisse transfixum, ac prius effluxisse sanguinem, deinde aquam, que pariter sunt probabilia.

35. ET QUI VIDIT. TESTIMONIUM PERHIBUIT, — puta ego ipse Joannes, qui vidi, testor ita esse. Loquitur de se in tertia persona modestie ergo.

36. FACTA SUNT ENIM HEC, UT SCRIPTURA IMPLERETUR (in sensu allegorico, non literali, nam literalis est de agno paschali): OS NON COMMUNICETIS EX EO. — Jussit Deus, *Exod.* xii, 46, ut in agno paschali comedendo ossa nulla committerentur. Causa literalis erat, quia festinantes eum comedere debebant, ut non haberent tempus ossa comminendi et ex illis medullam exsugendi. Causa allegorica erat quod agnus ille erat typus Christi in cruce immolandi, cujus nulum os comminui voluit Deus; idque quia decebat corpus Christi sanctum et divinum mox resurrecturum, integrum permanere, uti jam dixi. Symbolica, ut per hoc significaretur primo, deitatem Christi (quæ erat quasi os sustentans carnem Christi) in passione integram illesamque permansisse. Ita Rupertus in cap. xii *Exodi*.

Secundo, ossa, id est virtutem et robur (hujus enim symbolum et causa sunt ossa) Christi, quæ homo, per passionem non fuisse imminutam, sed potius adauctam; nam et mens Christi in Deo jugiter fixa, ac voluntas ejus voluntati Dei firmiter et constanter unita permansit. Ita S. Hippolytus martyr apud Theodoretum, *Dialog.* III.

Allegorica causa fuit, ut significaretur ossa corporis Christi, hoc est, sanctos Apostolos non fore confringendos. Ita S. Augustinus, in *Psal.* xxxiv; S. Hieronymus, in *Psal.* xxi, et S. Gregorius, lib. xxiv *Moral.*, cap. xxx.

Huc pertinet S. Hilarius in *Psal.* xl, cum ait: Non contracta Christi ossa, quia Ecclesia ex ossa formata non debuit ossium fractione debilitari.

Tropologicam vide apud S. Bernardum, serm. *De cute, carne et ossibus anime*, ubi docet animæ cutem esse bonas cogitationes, carnem esse piæ affectiones, ossa esse sanctas intentiones et proposita; que intentiones deficientibus piis cogitationibus et affectionibus, integræ et solidæ servandæ sunt; si enim rumpantur, homo rumpitur et corrumpitur.

37. ET ITERUM ALIA SCRIPTURA DICIT: VIDEBUNT IN QUEM TRANSFIBERUNT. — Sytus, perforaverunt. Cital *Zachar.* xii, 10, ubi illud explicuit.

38. POST HEC AUTEM ROGAVIT PILATUM JOSEPH AB ARIMATHAEA (EO QUOD ESSET DISCIPULUS JESU, OCCULTUS AUTEM PROPTER METUM JUDÆORUM), UT TOLLERET CORPUS JESU. ET PERMISIT PILATUS. VENIT ERGO, ET TULIT CORPUS JESU. — Hec explicuit *Matth.* xxvii, 58. a Tulit corpus Jesu » sepeliendum, ait Chrysostomus, non ut condemnatum,

sed ut corpus Prophetae magni et admirabilis. Nondum enim credebatur Joseph esse Deum, et tertia die resurrecturum. Erat ergo in eo fides Jesu, sed imperfecta. Ita Chrysostomus. Vide hic ut Deus humiliter exaltet. Quam enim ignominiosus fuit passio et mors Christi, tam gloriosa fuit ejus sepultura, juxta illud *Isaie* xi: « Et erit sepulcrum ejus gloriosum. » Vide ibi dicta.

39. VENIT AUTEM ET NICODEMUS, QUI VENERAT AD JESUM NOCTE PRIMUM. — Vox primum, ait S. Augustinus, cum nocte jungenda est; significatur autem non tunc solum venisse, sed tunc primum; venisse vero etiam postea, ut fieret audiendo discipulus.

FERENS MIXTURAM MYRRÆ ET ALOES, QUASI LIBRAS CENTUM, — ut magnificè Jesum tantum Prophetam condiret et sepeliret. Magna enim fuit copia unguenti, quæ centum libras ponderabat; sed voluit Nicodemus totum corpus Jesu (quod procerum erat et magnum) non tantum circumcirca copiose perfundere et oplere, sed et in unguento hoc balsamando quasi immergere et sepelire, ut in eo non tam condi, quam innatate videretur. Forte etiam omnes hæc centum libras non insumpsit, sed ex eis quantum necessarium erat et utile, duntaxat deprompsit (1). Mercedem hujus officii, charitatis et sepulcrum Christi, amplam ab eodem recepit Nicodemus; nam per ejus gratiam non tantum Christianus, sed et confessor ac semimartyr evasit. Audi quid Gamaliel, apud Lucianum, in *epist. De Invent. corp. S. Stephani*, de eo narrat: « Cognoscens Judæi illum esse Christianum, amoverunt eum a principatu suo, et anathematizaverunt eum, et de civitate exulaverunt. Tum ego Gamaliel quasi persecutionem pro Christo passum, sustuli eum in meum agrum, et alui, et vestivi usque ad finem vite ejus, et defunctum honorifice sepelivi juxta dominum Stephanum. » Hinc et Nicodemus, in Martyrologio, Sanctis ascriptus est cum S. Stephano, die 3 augusti.

ACCEPERUNT ERGO CORPUS JESU, ET LIGAVERT ILLUD LINTEIS (scilicet sindone, cui impressa sunt cicatricum Christi vestigia, quæ hodie Taurini in Pedemontio religiose servantur, de qua vide Paleotum) CUM AROMATIBUS, SICUT MOS EST JUDÆIS SEPULIRE. — Morem hunc recensit *Matth.* xxvii, 59.

Hanc Christi sepulturam imitati sunt primi Christiani, qui in sepelien. mortuis et aromatibus condiendis effusas faciebant impensas, ut patet ex Tertulliano, in *Apolog.*; Prudentio, in

(1) His qui tantam aromatum copiam inutilem fuisse temere objiciunt, responderi potest: « Etiam cavile illud, in quod corpus Christi repositum est, ad suavem odorem excitandum, undique his aromatis impletum fuisse, quod moris fuisse patet ex II *Paralitip.* xvi, 44. » Aromata hæc etiam ad fragrantem suffitus etiam, in ipso hoc sepeliendi actu ex parte comburi potuisse. Conf. Josephum, qui, lib. xvii *Antiq.*, viii, 3, quingentos servos vel libertos *ἀρωματιστῶν*, aromata portantes, fatus Herodis comitatus esse testatur.

Cather., hymno in *Ezequie defunct.*; Nysse-no, orat. in *funere Meletii*; Nazianzeno, *epist.* 18, et aliis. Porro Christiani hunc ritum accipere a Judæis, Judæi ab Ægyptiis, teste Tacito, lib. xxi *Annal.*, qui ea arte sic desiccabant corpora defunctorum, ut eadem quasi aenea efficerent apparetentque lingua Ægyptia Gabbaras, ut tradit S. Augustinus, serm. 120 *De divers.*, cap. xii.

41. ERAT AUTEM IN LOCO, UBI CRUCIFIXUS EST, HORTUS (ubi enim sepeliretur Jesus omnis viroris et vigoris auctor, nisi in horto? Causas dedit *Matth.* xxvii, 60), ET IN HORTO MONUMENTUM NOVUM, IN QUO NONDUM QUISQUAM POSITUS ERAT. — Audi S. Augustinum: « Sicut in Marie Virginis utero nemo ante illum, nemo post illum conceptus est; ita in hoc monumento nemo ante illum, nemo post illum sepultus est. »

42. IBI ERGO PROPTER PARASCHEVEN JUDÆORUM (sabbati imminenti, quo nil operari, nec quem

sepelire licebat. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius), QUIA JUXTA ERAT MONUMENTUM (quia scilicet monumentum hoc vicinum erat Golgothe, ubi crucifixus fuerat Jesus), POSUERUNT JESUM. — « Volabant, ait Euthymius, Jesus in alio digniore monumento, quod longius a civitate distabat, collocare. » Sed noluit Deus, voluitque eum juxta Golgotha et Jerusalem sepeliri. Causam dat S. Chrysostomus: « Ut discipuli eo facile se conferre possent, et que fierent in propinquo intuerentur; et ut sepulture testes, non ipsi tantum, sed et inimici essent. Signaculum enim et custodes sepulcro impositi sepulture erant testimonio. Mortem non minus quam resurrectionem manifestari Christus voluit; nam mors, si tunc dubia fuisset, resurrectionis ratio non constaret. Neque horum tantum gratia prope voluit sepeliri, sed ne falso quispiam potuisset furatum simulare.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Christus e sepulcro resurgens apparet primo, Magdalene specie hortulani; secundo, vers. 19, decem Apostolis, visque insufflans eis Spiritum Sanctum et potestatem remittendi peccata; denique, vers. 26, eisdem rursus apparet et Thomæ, ei que vulnera sua palpanda offert.

1. Una autem sabbati, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum; et vidit lapidem sublatum a monumento. 2. Cucurrit ergo, et venit ad Simonem Petrum, et ad alium discipulum quem amabat Jesus, et dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum. 3. Exiit ergo Petrus, et ille alius discipulus, et venerunt ad monumentum. 4. Currebant autem duo simul, et ille alius discipulus præcurrebat citius Petro, et venit primus ad monumentum. 5. Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit. 6. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et introivit in monumentum, et vidit linteamina posita, 7. et sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum. 8. Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, et vidit, et credidit: 9. nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum a mortuis resurgere. 10. Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos. 11. Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fletet, inclinavit se, et prospexit in monumentum: 12. et vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu. 13. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum. 14. Hæc cum dixisset, conversa est retrorsum, et vidit Jesum stantem: et non sciebat quia Jesus esset. 15. Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum; et ego eum tollam. 16. Dicit ei Jesus: Maria. Conversa illa, dicit ei: Rabboni (quod dicitur Magister). 17. Dicit ei Jesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, et dic eis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum. 18. Venit Maria Magdalene annuntians discipulis: Quia vidi Dominum, et hæc